

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ ВИЯВЛЕННІ І РОЗСЛІДУВАННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

ДАНИЛЯК Андрій Володимирович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 343.13

Представленная научная статья посвящена рассмотрению особенностей взаимодействия при расследовании легализации доходов, полученных преступным путем. Проанализирована роль Государственной службы финансового мониторинга Украины в противодействии этому виду преступлений. Описана структура и выполняемые задачи данной службы. Детально раскрыты порядок и формы взаимодействия органов досудебного расследования с Государственной службой финансового мониторинга Украины в выявлении и расследовании уголовных правонарушений данной категории.

Ключевые слова: расследование легализации доходов, служба финансового мониторинга Украины, взаимодействие при расследовании, проверка хозяйственной деятельности, финансово-хозяйственные операции.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями

Діяльність організованих груп у сфері економіки направлена на отримання злочинного прибутку у великих розмірах, і головною кінцевою метою є легалізація таких прибутків або надання їм вигляду законно одержаних. Засоби «відмивання» готівкових грошових коштів, нерухомості чи іншого майна, здобутих злочинним шляхом, надзвичайно різноманітні. Готівку намагаються розмістити на банківських рахунках, придбати за неї дорогі автомобілі, нерухомість, ювелірні вироби, тощо. Майно злочинцями потім реалізується, а отримані

гроші мають вигляд законних. Часто кримінальні синдикати спеціально створюють цілі мережі підприємств, які не займаються фінансово-господарською діяльністю, а існують фіктивно тільки для перекачування через їх рахунки «брудних» коштів. З цією ж метою використовують і комерційні структури, які реально функціонують на ринку.

Фінансові операції, за якими скривається легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, досить важко відслідковувати, зупинити їх або викрити і довести вину причетних осіб в рамках кримінального провадження.

Так, за 2017 рік за фактами легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відкрито 183 кримінальних провадження. Із них тільки 9 направлено із обвинувальними висновками до суду. Загальна сума легалізованих коштів та майна склала 6 403 997 210 гривень. За 2017 рік було викрито діяльність 3 організованих злочинних груп. Причетність 34 осіб було доведено. В рамках кримінальних проваджень було вилучено майна та коштів, одержаних злочинним шляхом на загальну суму 5 682 632 155 гривень, арешт накладено на майно у розмірі 4 345 775 155 гривень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Окремим аспектам протидії злочинам, пов'язаних із легалізацією злочинних до-

ходів, присвятили свої праці такі науковці як О.П. Бушан, А.Ф.Волобуєв, В.П. Головіна, В.В.Корнієнко, А.М. Меденцев, О.М. Музичук, В.В. Лисенко, В.Я. Осенін, В.М. Попович, В.В. Поливанюк, І. М. Осика, Л.М. Стрельбицька, Р.Л. Степанюк, В.І.Теребілов, С.С. Чернявський та інші. Але з реформуванням процедури кримінального провадження та появою нових відомств, що контролюють фінансово-господарську діяльність та протидіють «відмиванню» злочинних доходів, дослідження особливостей розслідування кримінальних правопорушень даної категорії у сучасних умовах потребують уваги науковців.

Метою представленої роботи є висвітлення особливостей взаємодії у сучасних умовах при виявленні та розслідуванні легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу

Основним органом, який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є Державна служба фінансового моніторингу (далі – Держфінмоніторинг). Це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Діє він на підставі Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затверджене постановою Кабінету міністрів України від 29 липня 2015 р. N 537(далі – Положення) [1].

Основними завданнями Держфінмоніторингу у сфері протидії легалізації злочинних доходів є наступні:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного)

інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом;

4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Держфінмоніторинг має наступну структуру:

1) керівництво: Голова Держфінмоніторингу, його перший заступник і заступник;

2) Департамент фінансових розслідувань;

3) Департамент координації системи фінансового моніторингу;

4) Департамент інформаційних технологій;

5) юридичне управління;

6) Управління міжнародного співробітництва;

7) Управління планування, виконання бюджету, бухгалтерського обліку та роботи з персоналом;

8) Управління контролю та адміністративно-господарської роботи;

9) сектор організаційно-аналітичного забезпечення роботи керівника;

10) сектор режиму та безпеки;

11) головний спеціаліст з питань проведення внутрішнього аудиту;

12) головний спеціаліст з питань попередження та виявлення корупції.

В структурі Держфінмоніторингу функціонує центральний апарат і регіональні відділи, які є самостійними структурними підрозділами Держфінмоніторингу України в областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, що не мають статусу юридичної особи і діють від імені та в інтересах Держфінмоніторингу України.

Порядок надання Держфінмоніторингом правоохоронним органам інформації про сумнівні операції регулюється наступними нормативно-правовими актами:

1) Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», прийнятий від 14.10.2014 № 1702-VII [2];

2) наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення», від 29.01.2016, № 24, зареєстрований від 16.02.2016 за № 241/28371 [3];

3) наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку прийняття Державною службою фінансового моніторингу України рішення про зупинення фінансових операцій», від 28.12.2015, № 1200, зареєстровано Мін'юст України від 22.01.2016, № 123/28253 [4].

При виявленні і розслідуванні економічних злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом взаємодія із службою Держфінмоніторингу здійснюється за наступними напрямками:

— надання Держфінмоніторингом до органів досудового розслідування за відповідною підслідністю узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів;

— прийняття, розгляд і реєстрація узагальнених матеріалів органами досудового розслідування, та повідомлення Держфінмоніторингу про результати перевірки одержаної інформації та її реєстрацію у ЄРДР;

— повідомлення Держфінмоніторингу інформації про хід досудового розслідування злочинів, провадження за яким відкрито на підставі направлених відомостей;

— відповіді на запити органів досудового розслідування про додаткову інформацію щодо злочинів провадження за яким відкрито на підставі направлених відомостей від Держфінмоніторингу;

— взаємний контроль і облік переданих/отриманих матеріалів між відомствами.

У своїй діяльності Держфінмоніторинг отримує від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформацію про фінансові операції, перелік яких визначено Розділом 3, статтями 15 і 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Відповідно пункту 2, статті 5 цього закону, суб'єктами первинного фінансового моніторингу є: банки, страховики, страхові брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійні учасники фондового ринку; оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу: а) суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна; б) суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; в) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино; г) нотаріуси, адвокати, адвокатські бюро та об'єднання, аудиторі, аудиторські фірми, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги (крім осіб, що надають послуги в рамках трудових правовідносин); та інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Отримуючи інформацію від вказаних суб'єктів, Держфінмоніторинг обробляє та аналізує її на предмет здійснення операції з метою легалізації доходів або фінансування тероризму. У разі наявності підстав вважати, що фінансова операція може бути пов'язана з легалізацією доходів або фінансуванням тероризму, Держфінмоніторингом готуються відповідні матеріали, які в узагальненому вигляді подаються на розгляд експертної комісії для прийняття рішення щодо їх направлення до органів досудового розслідування для прийняття рішення про відкриття кримінального провадження за фактом кримінального правопорушення.

Узагальненими матеріалами визнається документ, підготовлений Держфінмоніторингом на основі інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та іншої інформації, отриманої згідно з вимогами Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», для надання в письмовій та/або електронній формі органам досудового розслідування.

Разом із узагальненими матеріалами або за додатковим запитом органів досудового розслідування можуть направлятися додаткові матеріали (додатки) з детальним описом фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів та фінансуванням тероризму, у письмовій та/або електронній формі.

Матеріали, що направляються Держмоніторингом до органів досудового розслідування мають містити наступні відомості:

— детальний опис суті операції, що пов'язана з легалізацією доходів, з відображенням взаємовідносин та зв'язків між особами, обставинами їх здійснення та суми, на яку проведено фінансову операцію;

— у разі наявності значної кількості фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, їх опис формується у таблиці як узагальнення даних щодо кількості та змісту операцій, суми,

на які їх укладено, та основних контрагентів;

— найменування і код банку МФО, номери рахунків, через які проводилась фінансова операція, що може бути пов'язана з легалізацією доходів або фінансуванням тероризму;

— ідентифікаційні дані основних суб'єктів господарювання, що задіяні у здійсненні фінансової операції, що може бути пов'язана з легалізацією доходів;

— інформацію, одержану від правоохоронних та інших державних органів;

— інформацію, одержану від підрозділів фінансових розслідувань інших держав;

— відомості, одержані з відкритих джерел, засобів масової інформації тощо;

— мотивований висновок про ознаки фінансових операцій, які пов'язують її з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, із позначенням загальної суми коштів;

— та інші важливі дані.

Узагальнені матеріали про операції, що виглядають підозріло з точки зору моніторингу, та додатки до них передаються до органів досудового розслідування на паперових, електронних чи інших матеріальних носіях інформації. До матеріалу приєднується супровідний лист за підписом Голови Держфінмоніторингу або його заступників, відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До супровідного листа вносяться наступні дані: короткий опис змісту узагальненого матеріалу, відомості щодо раніше направлених узагальнених матеріалів, їх реєстраційний номер, перелік і назви документів, що входять у додатки.

В рамках здійснення своїх повноважень Держфінмоніторинг також виявляє порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», про що інформує відповідні органи досудового розслідування. Так, якщо суб'єкт первинного фінансового моніторингу повторного не подає інформацію про фінансові операції або повторно подає завідомо

недостовірну інформацію про фінансові операції, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу, служба Держфінмоніторингу передає до відповідних органів досудового розслідування для реєстрації у ЄРДР і відкриття кримінального провадження узагальнені матеріали про виявлені ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 209-1 Кримінального кодексу України.

Крім зазначених дій, Держфінмоніторинг у разі отримання достатніх підстав формує узагальнені матеріали щодо фінансових операцій, пов'язаних з переведенням безготівкових грошових коштів у готівку, суб'єкти яких мають ознаки фіктивності, без відповідних запитів для отримання додаткової інформації від фінансових установ. Запити щодо додаткової детальної інформації за такими матеріалами направляються до фінансових та інших установ, організацій, органів тільки за ініціативою органу досудового розслідування, який здійснює реєстрацію і перевірку зазначених матеріалів.

При отриманні узагальнених матеріалів орган досудового розслідування повинен не пізніше п'яти робочих днів з моменту реєстрації надати Держфінмоніторингу відомості щодо дати і номера їх реєстрації.

Основними формами взаємодії цієї служби з органами досудового розслідування та окремими спеціальними оперативним підрозділами є:

— надання доступу до єдиної інформаційної системи і бази даних у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

— обмін інформацією з вказаними органами щодо питань боротьби з легалізацією злочинних доходів;

— надання допомоги вказаним органам в одержанні інформації від міжнародних організацій з питань протидії легалізації злочинних доходів;

— інформування органів досудового розслідування про операції, пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом;

— забезпечення надання до вказаних органів і підрозділів інформації щодо вияв-

лених методів і фінансових схем легалізації злочинних доходів, рекомендацій щодо методів, прийомів і способів їх виявлення і документування;

— надання консультативної допомоги зі спеціальних питань щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом;

— при необхідності забезпечення участі працівників органів досудового розслідування у проведенні контрольних заходів працівниками Держфінмоніторингу;

— залучення працівників Держфінмоніторингу в якості спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій (наприклад, до підготовки тимчасового доступу до речей і документів, їх огляду, допиту підозрюваних, підготовки судових експертиз, тощо) у кримінальних провадженнях про правопорушення передбачені статтями 209, 209', 306 Кримінального кодексу України, а також предикатних злочинів.

Висновки

Підводячи підсумки вищевикладеному, слід зазначити про те, що налагодження належної взаємодії Держфінмоніторингу з органами досудового розслідування має найсуттєвіше значення для своєчасного виявлення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних від злочинів у сфері економіки.

Література

1. Положення про Державну службу фінансового моніторингу України, затверджене постановою КМУ України від 29 липня 2015 р. N 537, офіційний Веб-сайт Державної служби фінансового моніторингу [Електроний ресурс], - Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&art_id=19571&lang=uk

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України, прийнятий від 14.10.2014 № 1702-VII, станом на 11.04.2018 р., в редакції від 05.01.2017 / Верховна Рада України. – Офіц.

АНОТАЦІЯ

У представленій науковій статті висвітлено особливості взаємодії при виявленні і розслідуванні легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Висвітлено роль Державної служби фінансового моніторингу України у протидії цьому виду злочинів, а також структуру і виконувани завдання. Детально розкрито порядок та форми взаємодії органів досудового розслідування з Державною службою фінансового моніторингу у виявленні і доказуванні кримінальних правопорушень вказаної категорії.

Ключові слова: розслідування легалізації злочинних доходів, взаємодія при розслідуванні, Державна служба фінансового моніторингу, перевірка господарської діяльності, фінансово-господарські операції.

SUMMARY

The scientific article deals with the specifics of cooperation in the investigation of the legalization of proceeds from crime. The role of the State Financial Monitoring Service of Ukraine in counteracting this type of crime is analyzed. The structure and performed tasks of this service are described. The procedure and forms of interaction of the pre-trial investigation bodies with the State Financial Monitoring Service of Ukraine in the detection and investigation of criminal offenses of this category are disclosed in detail.

Keywords: the investigation of the legalization of income, the financial monitoring service of Ukraine, the interaction in the investigation, the verification of economic activities, financial and economic operations

вид. – Відомості Верховної Ради України від 19.12.2014 — 2014 р., № 50-51, стор. 3250, стаття 2057.

3. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення, наказ Міністерства фінансів України від 29.01.2016, № 24, зареєстрований від 16.02.2016 за № 241/28371, офіційний сайт Веховної ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0241-16>

4. Про затвердження Порядку прийняття Державною службою фінансового моніторингу України рішення про зупинення фінансових операцій: наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2015, № 1200, зареєстровано Мін'юст України від 22.01.2016, № 123/28253, офіційний сайт Веховної ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0123-16>